Scris de Pr. Serafim Rose
Sâmbătă, 28 Noiembrie 2020 11:49

Vom începe acest curs cu un citat din Mitropolitul Anastasie (Gribanovski), din memorii, o lucrare compusă din amintiri de-ale sale asupra unor subiecte diverse. Vom începe astfel deoarece a fost un om bisericesc profund, aparținând cu totul Tradiției ortodoxe, în care, la fel ca și în alți mari oameni ai Bisericii, mari ierarhi, s-a întrupat duhul Bisericii. Cu alte cuvinte, ei sunt aceia spre care ne uităm pentru a descoperi înțelepciune profundă, nu doar pentru întrebări mărunte, ci chiar, de pildă, asupra aceste întregii probleme a Revoluției. Ceea ce el afirmă are o greutate aparte deoarece vine din afara (spațiului nostru), din locul principal de unde a debutat Revoluția și vine de la cineva cu o adâncime a gândirii și trăirii. El face o observație foarte interesantă legată de Revoluția Franceză. Fragmentul în cauză se intitulează „Din conversațiile cu inima mea”.

„Ca într-o oglindă, în Revoluția Franceză s-a reflectat caracterul superficial al acestui popor. Nesațul său pentru grandilocvență, pentru fraze și gesturi meșteșugite inspirate de vanitate. Toți eroii și activiștii obișnuiți din această revoluție, chiar și cei mai moderați și modești dintre ei, girondinii, te duc cu gândul la actorii care stau în fața unui public numeros și se gândesc doar la ceea ce contemporanii și urmașii lor vor spune despre ei. Se dedau la orgii chiar în pragul decapitării ca să arate astfel prin asta o calpă bărbăție a spiritului. Mulți dintre ei au încercat chiar să fie portretizați în căruțele care îi duceau la ghilotină, ce pentru ei reprezenta ultima „scenă” din această lume. Niciunul dintre ei nu se gândea în acel moment fatal al țării la responsabilitatea lor în fața lui Dumnezeu, în fața istoriei sau chiar în fața propriei conștiințe.”

Este o observație foarte profundă. Și vom vedea că este cu atât mai adevărată cu privire la secolul al XIX-lea care este plin de acești agenți revoluționari atât de falși și histrioni. Dar poți privi astăzi împrejur și vei vedea același lucru. Toți vin cu un plan nou pentru societate, toți se gândesc pe cine vor bombarda, cum își vor face un nume, cum vor aduce la îndeplinire revoluția finală. Toți sunt extrem de superficiali și cabotini. Iar când sunt, în cele din urmă, împușcați, ei devin, ca să folosim expresia comuniștilor „hrană” pentru revoluție, pentru fericirea viitoare a omenirii.

Acum, însă, vom urma exemplul mitropolitului Anastasie care a reflectat îndelung asupra problemei Revoluției și vom încerca să trecem dincolo de ideile și gândurile care îi animă pe oameni. Vom încerca să vedem dacă înțelegem de ce s-au întâmplat aceste lucruri și care este sfârșitul lor. Vom vedea, în special în secolul al XIX-lea, o epocă a egotiștilor, poate fără egal în istoria umanității. Cabotini și egotiști. Toți vin cu o nouă teorie: lor li s-a revelat lor, este cea mai nouă și fantastică idee. Exista un sentiment puternic al libertății. Vi-l amintiți pe Wordsworth vorbind despre bucuria de a fi în viață în zorii Revoluției Franceze. Toată lumea era entuziastă. Vine o nouă epocă. Același sentiment persistă de-a lungul primei părți a secolului al XIX-lea când fiecare gânditor propune un nou sistem social dintre cele mai fantastice. Dacă vă întoarceți și citiți literatura politică și socială a epocii veți vedea că este epoca de aur a șarlatanilor.
S-a avansat inclusiv ideea de teocrație. A existat un gânditor ciudat, Poplardolevie, care a reconstruit vechiul limbaj evreiesc și a tradus Geneza împreună cu o interpretare metafizică a ei. După care a avansat ideea unei mari teocrații.

A propos, același duh se vede și în Grecia. Acolo s-a întrupat un pic mai târziu într-un șarlatan, Makrakis, care la sfârșitul secolului al XIX-lea, s-a gândit că el este primul filosof care demonstrează existența Sfintei Treimi prin rațiune, dovedind prin aceasta, același duh al mândriei nestăvilite, dar în același timp o superficialitate ieșită din comun. Bineînțeles că toate acestea sunt complet străine de Ortodoxie. Motivul pentru care au apărut îl reprezintă pierderea creștinismului.

Epoca la care am ajuns în cursul nostru este contemporană cu Revoluția înseși. În fapt, începe chiar înainte de Revoluție și continuă după ce Revoluția se termină. Este sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Avem în față multe idei revoluționare contradictorii. Vom examina doar câteva dintre ele. În același timp, cineva se poate întreba cum ne dăm seama care sunt ideile importante. Pentru a afla răspunsul nu trebuie să facem altceva decât să ne uităm în jurul nostru la lumea de astăzi, deoarece revoluția este procesul istoric care a produs lumea în care trăim. Și putem vedea ideile cheie examinând în principal forma principală și dominantă a revoluției de astăzi: comunismul. Este un fenomen care amenință să cuprindă întreaga lumea. Vom analiza, de asemenea, atmosfera filosofică și spirituală din lumea liberă pentru a vedea ce îi mișcă pe oamenii din afara spațiului comunist.

Mare parte din gândirea secolului al XIX-lea ar fi părut opera unor lunatici, dacă marxismul nu ar fi cucerit Rusia și jumătate de lume astfel încât să ne arate că aceste idei formează o mare parte din duhul vremurilor noastre. Există motive categorice pentru care ele au triumfat.

Nu vom încerca să descoperim originile vreunei școli revoluționare, liberalism, socialism, comunism, sau al societăților secrete, chiar dacă acest lucru ar fi posibil. Ceea ce ne interesează este a înțelege mentalul care a dat naștere acestui fenomen sau, cu alte cuvinte, mentalitatea revoluționară.

Dacă este posibil, în această perioadă apar mai multe societăți secrete decât au existat în secolul al XVIII-lea. Este caraghios cât de multe sunt! Fiecare încearcă să devină un conjurat, să-și ascundă planul de restul, să câștige puterea. Cei de la baza piramidei se tem că există o taină mai ascunsă care nu le-a fost arătată. Se tem că nu este ceea ce ei doresc. Așa că trec de la o societate la alta. Exista un astfel de grup în Italia care stătea în fața unui foc, noaptea, la lumina lunii, gândindu-se cum să unifice Italia și să facă din ea centrul lumii, să reînvie Imperiul Roman, pe lângă toate acele lucruri fantastice – jurăminte de sânge – care se dovedeau foarte atrăgătoare pentru romantici.

Este imposibil de văzut ce influență a avut fiecare mică sectă conspirativă. În mod evident au jucat un rol crucial deoarece la momentul potrivit în multe dintre aceste revoluții au apărut agenți care i-au mânat pe oameni în direcția potrivită pentru a impune ideile lor revoluționare. Însă acesta este un aspect de o importanță secundară pentru că indiferent ce au obținut prin aceste conspirații, nu ar fi fost capabili să-l prezerve dacă duhul vremurilor nu ar fi fost deschis față de el. Iar noi tocmai acest lucru dorim să analizăm, adică ceea ce primează: duhul vremurilor.

În următorul curs, ne vom îndrepta atenția și asupra reacției conservatoare față de Revoluție pentru a vedea dacă putem avea o imagine a întregii mentalități a secolului al XIX-lea care a produs lumea în care trăim astăzi, cu idei revoluționare și guverne care se opun așa-zisului „conservatorism”. Vom vedea dacă poate fi numit conservatorism sau nu. În fapt, vom vedea unele idei revoluționare foarte interesante chiar în mijlocul acestor conservatori. Vom discuta în special epoca post-napoleoniană, deoarece în acele timpuri gânditorii și-au tras răgazul și s-au întrebat care este sensul Revoluției și încotro se îndreaptă mai departe omenirea.

Primul lucru care a survenit după înfrângerea lui Napoleon și zdrobirea Revoluției – sau ceea ce a părut a fi asta, când întreaga Europă era la picioarele magnificului și romanticului Alexandru al Rusiei, venit în Apus pentru a reconstrui societatea europeană – a fost reacția politică. Această perioadă se mai numește și „epoca reacționarismului politic”. Dinastia Bourbonilor a fost restaurată sub fratele lui Ludovic al XVI-lea, Ludovic al XVIII-lea, care era foarte dispus să trăiască în noile condiții. Nu era o restaurație propriu-zisă. Era o idee nouă: monarhia constituțională. Nu mai aveam vechiul absolutism al secolului al XVIII-lea, ceea ce înseamnă că ideile revoluționare deja căpătaseră o oarecare acceptabilitate.

Această restaurație a însemnat că bisericile s-au deschis. Bineînțeles că erau deja deschise pe vremea lui Napoleon, dar nu mai exista un Napoloen care să răspândească Revoluția tuturor. Exista un fel de libertate a presei prin care circulau tot felul de idei nebunești, dar și idei conservatoare. Însă sub această societate a monarhiei restaurate din Franța, exista un puternic curent de tulburare revoluționară. Și asta nu pentru că oamenii erau în special nemulțumiți cu situația lor, deși erau multe probleme din cauza industrialismului, iar situația muncitorilor devenea din ce în ce mai grea, ci pentru că aceste idei erau în aer. Tocmai pentru că Napoleon a fost înfrânt aceste idei nu au dispărut. Ele au format atmosfera vremurilor, spiritul timpului.

Franța a mai fost martora încă unui episod revoluționar în 1830 când dinastia Bourbonilor a fost, într-un final, eliminată. Iar sărmanul Charles al X-lea a trebuit să-și lase în urmă papucii în timp ce fugea cu trăsura spre Anglia. La putere a venit dinastia de Orleans printr-un rege care era, cred, vărul ultimului rege Bourbon. Era în bună măsură un om al maselor, chiar luase parte la Revoluție și se numea rege „prin grația lui Dumnezeu și a poporului”. Cu alte cuvinte, a pus la un loc (două idei despre legitimitate). Dorea să fie și un tradiționalist și un revoluționar. Vom vedea mai încolo ce credea despre această încercare țarul Nicolae I al Rusiei. Dar regele Franței a ajuns, la rândul său, să fie fugărit de gloate, și cred că și el și-a lăsat papucii în urmă, când Revoluția nouă de la 1848 l-a răsturnat.

Vom examina un pic în cursul următor ce s-a întâmplat în această revoluție, care este de fapt o repetiție a anilor 1789 - 1793, și mai degrabă un eveniment caraghios, dacă nu punem la socoteală oamenii omorâți. Această perioadă s-a încheiat în Franța cu domnia regelui-clovn Napoleon al III-lea, unul dintre cei mai superficiali monarhi pe care i-a văzut vreodată Europa, care s-a grăbit să-i înfrângă pe germani doar pentru a lăsa Parisul fără apărare. Și-a pierdut toate armatele, iar Parisul a fost ocupat de germani într-una dintre cele mai rușinoase înfrângeri suferite de francezi. Dar despre asta vom discuta în următoarea conferință.

Majoritatea istoricilor privesc istoria secolului al XIX-lea ca o luptă între reacțiune – rezumată de numele lui Metternich, primul ministru al Austriei, și al Sfintei Alianțe, coaliția națiunilor cu monarhii restaurate, contra revoluției libertății, o luptă pentru libertate a muncitorilor și burgheziei contra aristocraților și regilor. Dar această perspectivă este superficială. Adevărata luptă s-a purtat mult mai adânc.

Această epocă, nu doar epoca de după 1815, ci chiar cea cu un deceniu sau două înainte, întreaga epocă a Revoluției și după, în prima parte a secolului al XIX-lea, este epoca Romantismului. În această epocă, ideile iluministe despre rațiune, umanitarism, ideile lui

Voltaire și Diderot, drepturile omului, elaborarea constituțiilor, analiza raționalistă a lucrurilor și deducțiile logice care vor salva omenirea – toate acestea sunt respinse. Însă ele sunt respinse doar pentru îngustimea lor, deoarece în realitate multe dintre ideile pozitive (idealul umanitarist și răsturnarea vechiului sistem social al absolutismului) – nu sunt chiar atât de respingătoare.

Totuși, există deja în mijlocul secolului al XIX-lea un sentiment irațional care vine direct de la Rousseau, o religie a sentimentului și a simpatiei pentru toate lucrurile tainice și mistice. Însă toate se reduc acum la lumea materială. Există o mare atracție pentru Evul Mediu și pentru trecutul naționalist al fiecărei țari, asta spre deosebire de Iluminism care reprezenta o epocă internaționalistă.

Așa că apar figuri ca Frații Grimm, care adună povestiri, cântece și snoave populare. În ceea ce privește religia survine o resuscitare de proporții a catolicismului și devine ceva șic să fii văzut la liturghie. Dar în același timp se transformă în ceva nou. Nu este la fel ca în Vechiul Regim. Este o atmosferă lumească, însoțită timp de mai multe decenii de o renaștere extraordinară a ocultismului. Este ceva ce vine de dinainte de Revoluție. Se poate spune că este o căutare a unui nou tip de creștinism care se va armoniza cu filosofia iluministă, va păstra cele mai bune lucruri din iluminism și va respinge unilateralismul, precum anticreștinismul lui Voltaire și ateismul gânditorilor de după.

Este epoca marilor poeți romantici, a căutării extazurilor, a religiei inspirației și entuziasmului, a noilor revelații, a poeților purtați aiurea de propria imaginație, a poeziilor și poveștilor despre ruine și clar de lună și întuneric, a tuturor părților întunecate din viață, a laturii misterioase.

Aceasta este epoca lui Cagliostro care, apropos, a fost implicat în 1789, într-unul din comploturile pentru răsturnarea regelui . De asemenea, este epoca hipnotistului (Franz Anton) Mesmer despre care unul din scriitori francezi ai vremii (Johann Kaspar) Lavater susținea că își punea mâinile pe capul oamenilor, îi hipnotiza și îi vindeca și făcea tot felul de astfel de lucruri. Iar acest om este echivalentul modern al apostolilor, iar în epoca noastră își găsește egalii în mișcarea harismatică. Filosoful necunoscut San Martin, așa cum a fost numit, implicat într-una dintre lojele care au inspirat Revoluția, era foarte preocupat de ocultism. În fapt, l-am întâlnit pe fiul său, Martiniste, în urmă cu câțiva ani, și pretindea că are 80 de ani deși părea mult mai tânăr și pretindea că deține secretul vieții îndelungate, al sănătății și succesului.

Se poate spune că aceasta este a doua epocă a romantismului din istoria Europei, prima fiind cea din Evul Mediu. Între cele două epoci stă dezvoltarea concepției științifice și epoca rațiunii.

Însă acum apare reacțiunea care dorește reîntoarcerea la ceva de felul Evului Mediu, doar că acest romantism nu va fi în interiorul catolicismului, ci va fi dincolo de catolicism.

În această perioadă exista, în pofida restaurației politice și a dorului după trecut, a poeziei despre Evul Mediu, și a febrei după vitralii, o conștiință acută a faptului că trecutul nu mai poate fi adus la viață, că Europa și Vechiul Regim s-au pierdut. Exista însă un subcurent puternic care tânjea după o nouă unitate, un nou fel de epocă de aur, ceva în genul Evului Mediu în care toată lumea să fie inspirată de un ideal comun, în care artele să înflorească, iar științele să avanseze armonios. Acest sentiment, această dorință pentru o nouă unitate este, așa cum vom vedea, o idee foarte chiliastă. Toată această perioadă, care include Revoluția și romantismul poeților și artiștilor, misticismul sectelor și lojelor, vom vedea chiar și secte creștine, reprezintă o izbucnire de proporții a entuziasmului chiliast.

Apar atât de mulți profeți și oameni care au răspunsul. Lor le-a fost dezvăluit viitorul omenirii, ce este adevărul. Este o perioadă asemănătoare cu cea a anabaptiștilor timpurii, despre care am discutat un pic, doar că acum la o scară mult mai mare deoarece nu se mărginește la sfera religioasă sectară, ci pătrunde în domeniile principale ale filosofiei și politicii.

În secolul al XVIII-lea sunt multe secte chiliaste, Shakers și Rappites, etc. Un pic mai târziu apar și adventiștii, mormonii și mulți, mulți alții, Irvingites șamd. Vom discuta despre ei într-un minut. Dar ei reprezintă doar o părticică din atitudinea unui mental care a pătruns puternic în oamenii acelor vremuri și care continuă chiar și astăzi.

Vom încerca să privim la toate acestea împreună, deoarece în mod obișnuit se consideră că mentalitatea sectară reprezintă un aspect, iar mentalitatea afișată de oamenii luminați, care merg la facultăți și au diplome și sunt capabili de gândire rațională, este ceva cu totul distinct. Dar vom vedea că toate aceste curente sunt amestecate într-o mare măsură.